

ורבי יהודה סבר כרבי מאיר, ומיהו גזר מקום שאין עושין זו מוס אטו מקום שעושין זו מוס. מעיקרו — קודם שהקדישה היה זו מוס. במומו נמי ליתסרו — להטיל זו מוס. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. עביד לה שימור — דכתיב: "משמרת". כיון שפירש טליתו עליה — שיעדה לדון לאמה העצמית, ונשאה ופירש כנפיו עליה — שזו אין האזר רשאי למוכרה, אפילו גירשה לדון, דאין אדם מוכר צמו לשפחות אחר אישות. וקיימא לן בפרק קמא דקדושין (י"ג), דרבי אליעזר סבר יש אס למסורה, "צנגדו זה" כתיב נלא יו"ד, וזו לשון צנגדה, כשאר מיעות הכמוצות נלא יו"ד, שאמה קוראן חטף קמן, כמו (נראה שיש לט) "כשמעו". כיון שבגד בה — אביה, שמכרה לשפחות — שזו אינו רשאי למוכרה, דאין אדם מוכר את צמו לשפחות אחר לשפחות. אכל לאחר אישות מני לזוניה. ואמרין התם דרבי עקיבא סבר יש אס למקרא, "צנגדו" קרינא. ויש שמעשין השמועה במסכת קדושין, וגורסין: רבי אליעזר סבר יש אס למקרא ורבי עקיבא סבר יש אס למסורה. וטעום הוא צידם, דאס כן מאי מקשי הכל בצבורות.

תוספות

אחד מוס ואחד כל מוס — ואפילו הני תנאי דלא דרשי "כל" בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג, ב), אפשר דהכא דרשי, שיש ענין, כדפירשתי התם.

אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה — ואם תאמר: דבפרק

"במה מדליקין" (שבת כה, א) אמרין: ואחת טמאה, ואמר רחמנא: שלך תהא להסקה תחת תבשילך, והיכי נפקי מקרא שלש תרומות, טהורה וטמאה ותלויה? ויש לומר: משום דכתיב "נתתי לך משמרת תרומתי", דקאי "תרומתי" א"לך" ואי"משמרת". ד"לך" שייך אטמאה, לרבויה להיתר הנאה, ו"משמרת" שייך בתלויה, דבעיא שימור.

ורבי יהושע תרומתי כתיב — ואם תאמר: לרבי יהושע, כיון דלא איירי קרא בשתי תרומות, מנליה דטמאה שריא בהנאה? ויש לומר: דנפק משאר דרשות דהתם בפרק "במה מדליקין" (שבת כה, א): ממנו אי אתה מבעיר כו', או מ"לוי" ולא לאורו — מכלל דבת אורו הוא.

ורמינהו בבגדו בה כו' — פירש בקונטרס, דגרס: כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למוכרה, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: כיון שבגד בה כו'. ובפרק קמא דקדושין (יח, ב) הביא רביא מן המכילתא דגרס בדברי רבי עקיבא "כיון שפירש טליתו", ודרבי אליעזר ליתא התם. וברוב

ספרים ישנים גרסין איפכא כאן ובקדושין (שם). ועוד, דלגירסת הקונטרס מקדים דברי רבי עקיבא לדברי רבי אליעזר שהיה רבו. ועוד, כתוב ברוב ספרים: "בבגדו בה" "בבגדו בה" תרי זימני, כיון שפירש טליתו. ועוד, היכי משמע ליה לרבי אליעזר המסורת לשון בגידה משום דכתיב "בבגדו" בלא יו"ד? הכי נמי לא כתיב בו"י! ואף על גב דבלא וי"ו אתה קורא חטף קמץ, כדפירש בקונטרס "כשמעו" "כשמעם" (בראשית לד) "באמרם" (אסתר ז) "כעברם" (מלכים ב, ב), הכי נמי כי הוי לשון בגד וטלית, אין גרילות לכתוב יו"ד באמצע של פעולה! ועוד, בההיא שמעתין בקדושין בסמוך כתוב בכל הספרים ישנים: ולרב נחמן בר יצחק דאמר מעות הראשונות לקדושין נתנו, במאי מוקים לה — כרבי עקיבא דאמר: לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי למוזב, אבל לשפחות אחר אישות מצי מוזבן ליה. ולפירוש הקונטרס צריך להגיה "רבי אליעזר". ונראה לרבינו תם דגרסין: כיון שפירש טליתו כו' דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר: כיון שבגד. והשתא הוי לשון בגידה. דאי לשון בגד וטלית — הוי לן למקרי "בבגדו" בצירי. ואף על גב דקרינן "ותתפששו בבגדו" (בראשית לט), דשאני הכא דאיכא למיטעי. והמסורת משמע טפי לשון בגד וטלית מלשון בגידה, מדכתיב "בבגדו" בלא יו"ד. ולכך אומר הברייתא תרי זימני בבגדו כיון שפירש טליתו כו', היה לך לכתוב "בבגדו" ביו"ד דלא ליתי למיטעי, וכתיב "בבגדו" בלא יו"ד, לומר: כיון שפירש כו'. ובמכילתא שגורס: שפירש טליתו דברי רבי עקיבא — הסופר חסיר ודילג רבי אליעזר, וגם כל מילתיה דרבי עקיבא. ובדרב נחמן בר יצחק גרסין "מוקי לה כרבי עקיבא", כמו שכתוב בכל הספרים ישנים. וקצת קשיא, הא דפריך התם בקדושין: אלא דקדישה אביה מי מצי מוזבין לה? והא אין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות! בהך קושיא אליבא דרבי אליעזר, דשמותי הוא! ויש לומר: דפשיטא לן שכן הלכה, משום דרבנן דרבי שמעון, ורבי שמעון גופיה דהתם, דקיימי כוותיה, ואמרי: אבל לא לשפחות אחר אישות.

אלא שלא יתן בו מום בדיים. ומנין שלא יביא דבילה או בצק ויניחנה על גבי האוזן של הבכור, כדי שיבא כלב ויאכלנה, ובתוך כך יפגום את האוזן? תלמוד לומר: "כל מום לא יהיה בו" (ויקרא כב, כא) — אחד מום שעושה בידים, ואחד כל מום, לרבות גרמא. הרי שלענין הקזת

דם הבכור יש לפרש שנחלקו בדרשת הכתובים. וכן הכא [כאן]. לענין תרומה שנולד בה ספק טומאה, יש לומר כי בקראי פליגי [במקראות הם חלוקים]. שאמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר ריש לקיש, וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: נאמר לאהרן ולבניו "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי" (במדבר יז, ח), שצריך אתה לשמור על טהרתן, ר' אליעזר, האומר שצריך להצניע את חבית התרומה, סבר [סבור]: בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה (ספק טמאה), ואמר רחמנא [ואמרה התורה]: עביד [עשה] לה שימור, שגם התלויה צריכה שמירה שלא תיטמא. ור' יהושע, האומר שמותר לגרום לה לטימא, סבור — "תרומתי" כתיב [כתוב]. בלשון יחיד, ורק בתרומה טהורה מדובר. ומקשים על הסבר זה: למימרא [האם לומר] שר' אליעזר סבר [סבור] יש אם למקרא, שסומכים על דרך הקריאה של המלים בתורה, ולא על דרך הכתיבה? ורמינהו [ומשליכים]. מראים סתירה] ממה ששינונו בברייתא: נאמר באמה העבריה שחזרה לבית אביה: "לעם נכרי לא ימשול למוכרה בבגדו בה" (שמות כא, ח), לומר: כיון שפירש האדון טליתו ("בגדו") עליה ויעדה כאשה לעצמו, אם נתגרשה או נתאלמנה, שוב האב אינו רשאי למוכרה, אלו דברי ר' עקיבא. ר' אליעזר אומר: כיון שבגד בה האב, כמה שמכרה לאמה, אם השתחררה מן האדון, שוב האב אינו רשאי למוכרה. משמע שאינו למד מן הקרי, ש"בגדו" ענינו לשון בגד, אלא מן הכתיב, שמשמעו לשון בגידה! אלא, יש לדחות הסבר זה ולומר: הכא בהא קמיפלגי [כאן]. לענין תרומה תלויה, בזה הם חלוקים]. כמה שנאמר באותו כתוב "לך" ("ואני נתתי לך את משמרת תרומתי"); ר' יהושע סבר [סבור]: את התרומה הראויה לך לאכילה — שמור, ושאינה ראויה לך (משום שיש בה ספק טומאה) — לא תשמור. ור' אליעזר אומר: הא נמי [וז גם כן] ראויה היא, ומדוע? שמא יבוא אליה ויטהרנה, שיאמר שלא נטמאה.

נכרי לא ימשול למוכרה בבגדו בה" (שמות כא, ח), לומר: כיון שפירש האדון טליתו ("בגדו") עליה ויעדה כאשה לעצמו, אם נתגרשה או נתאלמנה, שוב האב אינו רשאי למוכרה, אלו דברי ר' עקיבא. ר' אליעזר אומר: כיון שבגד בה האב, כמה שמכרה לאמה, אם השתחררה מן האדון, שוב האב אינו רשאי למוכרה. משמע שאינו למד מן הקרי, ש"בגדו" ענינו לשון בגד, אלא מן הכתיב, שמשמעו לשון בגידה! אלא, יש לדחות הסבר זה ולומר: הכא בהא קמיפלגי [כאן]. לענין תרומה תלויה, בזה הם חלוקים]. כמה שנאמר באותו כתוב "לך" ("ואני נתתי לך את משמרת תרומתי"); ר' יהושע סבר [סבור]: את התרומה הראויה לך לאכילה — שמור, ושאינה ראויה לך (משום שיש בה ספק טומאה) — לא תשמור. ור' אליעזר אומר: הא נמי [וז גם כן] ראויה היא, ומדוע? שמא יבוא אליה ויטהרנה, שיאמר שלא נטמאה.

ספרים ישנים גרסין איפכא כאן ובקדושין (שם). ועוד, דלגירסת הקונטרס מקדים דברי רבי עקיבא לדברי רבי אליעזר שהיה רבו. ועוד, כתוב ברוב ספרים: "בבגדו בה" "בבגדו בה" תרי זימני, כיון שפירש טליתו. ועוד, היכי משמע ליה לרבי אליעזר המסורת לשון בגידה משום דכתיב "בבגדו" בלא יו"ד? הכי נמי לא כתיב בו"י! ואף על גב דבלא וי"ו אתה קורא חטף קמץ, כדפירש בקונטרס "כשמעו" "כשמעם" (בראשית לד) "באמרם" (אסתר ז) "כעברם" (מלכים ב, ב), הכי נמי כי הוי לשון בגד וטלית, אין גרילות לכתוב יו"ד באמצע של פעולה! ועוד, בההיא שמעתין בקדושין בסמוך כתוב בכל הספרים ישנים: ולרב נחמן בר יצחק דאמר מעות הראשונות לקדושין נתנו, במאי מוקים לה — כרבי עקיבא דאמר: לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי למוזב, אבל לשפחות אחר אישות מצי מוזבן ליה. ולפירוש הקונטרס צריך להגיה "רבי אליעזר". ונראה לרבינו תם דגרסין: כיון שפירש טליתו כו' דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר: כיון שבגד. והשתא הוי לשון בגידה. דאי לשון בגד וטלית — הוי לן למקרי "בבגדו" בצירי. ואף על גב דקרינן "ותתפששו בבגדו" (בראשית לט), דשאני הכא דאיכא למיטעי. והמסורת משמע טפי לשון בגד וטלית מלשון בגידה, מדכתיב "בבגדו" בלא יו"ד. ולכך אומר הברייתא תרי זימני בבגדו כיון שפירש טליתו כו', היה לך לכתוב "בבגדו" ביו"ד דלא ליתי למיטעי, וכתיב "בבגדו" בלא יו"ד, לומר: כיון שפירש כו'. ובמכילתא שגורס: שפירש טליתו דברי רבי עקיבא — הסופר חסיר ודילג רבי אליעזר, וגם כל מילתיה דרבי עקיבא. ובדרב נחמן בר יצחק גרסין "מוקי לה כרבי עקיבא", כמו שכתוב בכל הספרים ישנים. וקצת קשיא, הא דפריך התם בקדושין: אלא דקדישה אביה מי מצי מוזבין לה? והא אין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות! בהך קושיא אליבא דרבי אליעזר, דשמותי הוא! ויש לומר: דפשיטא לן שכן הלכה, משום דרבנן דרבי שמעון, ורבי שמעון גופיה דהתם, דקיימי כוותיה, ואמרי: אבל לא לשפחות אחר אישות.

מסורת הש"ס

- א. (בסתם, ולענין תרומה טמאה) שבת כה, א. שם כו, א. יבמות עד, א. וראה גם ירושלמי חלה פ"ג ה"ב. שם ביכורים פ"ב ה"א.
- ב. (הכלל) פסחים פג, ב. סוכה ו, ב. קדושין יח, ב. סנהדרין ד, א. מכות ז, ב. שם ח, א. כריתות יז, ב. תו"כ ויקרא יב, ה.
- ג. קדושין יח, ב. ועיין מכילתא דרשב"י שמות שמות פכ"א ח. ילק"ש תורה ש, כ.

גרסות

- ויאכלנה ברוב כתיב: ויטלנה ובמקבילות: ויטלנו.
- כל מום בכת"מ: כל מום לא יהיה בו.
- אחד מום ואחד כל מום יש בכת"מ: מום כל מום ובש"מ כמקבילות: אמר מום ואמר כל מום.
- הכא בקראי פליגי בש"מ: התם בקראי פליגי.
- וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו ואני הנה בכת"מ: אמר קרא ואני.
- תרומתי בכמה כתיב: תרומותי.

אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה ואמר רחמנא עביד לה שימור בכת"מ: ואמר רחמנא שמו תרומה טמאה למה לי אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה ויש בכת"מ: אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה ואמר רחמנא עביד לה שימור תרומה טמאה שימור למה לא אלא אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה.

כיון שפירש — דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר כיון שבגד — למוכרה בכת"מ ועוד: כיון שבגד — למוכרה דברי ר' אליעזר ויש בכת"מ: כיון שפירש — דברי ר' אליעזר וראה רש"י ותוס'. בהא קמיפלגי ברוב כתיב: בלך קמיפלגי ויש בכת"מ: במאי קמיפלגי ובש"מ: בלך קמיפלגי דכתיב ואני נתתי לך משמרת.

עיונים

תרומתי כתיב גם ר' יהושע מודה שהקרי הוא "תרומתי". אלא שהכתיב החסר מלמדנו שאין ללמוד הלכה מלשון רבים האמורה כאן. **בבגדו בה** שנאמר בענין המוכר את בתו הקטנה לאדם אחר, ונפרדה מתחת ידו: "אם רעה בעיני אדניך אשר לו יעדה והפדה", שהוא כתוב "לא יקדה", וקרא "לו יקדה". ולפי הקרי והכתיב משתנה גם משמעו של "בבגדו בה"; לדעת ר' עקיבא, שהולכים אחר המקרא "אשר לו יקדה", נמצא שמדובר במי לקחה אדוניה לאשה, ולפי זה "בבגדו בה" הוא מלשון בגד. ואילו לדעת ר' אליעזר, שהולכים אחר מסורת הכתיבה, מדובר במי שלא יעדה אדוניה לאשה, ואם כן "בבגדו בה" הוא מלשון בגידה, שבגד בה אביה (ראה תוס' קדושין יח, ב ובריב"א שם).

אורה ההלכה **שלא יבוא רבילה וצחק** אסור להטיל מום בבכור, ואפילו לגרום לו מום אסור, כגון ליתן דבילה על גבי אונו כדי שיתלנה הכלב משם ויקטע אונו עמה, או שאומר לגוי להטיל בו מום. כברייתא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ב ה"ח. שו"ע יו"ד שיג, א).

שפירש טליתו עליה המקדש את בתו כשהיא קטנה, ונתאלמנה או נתגרשה — אינו יכול למוכרה, שאין אדם יכול למוכר את בתו לשפחות אחר אישות. כר' עקיבא. (רמב"ם ספר קנין הלכות עבדים פ"ד ה"יג).

המלה "בבגדו", יש המסבירים (וכגרת רש"י) כי כתוב זה כשלעצמו אין בו הכרעה, אלא יסוד מחלוקתם הוא בתחילת הכתוב — "אם רעה בעיני אדניך אשר לו יעדה והפדה", שהוא כתוב "לא יקדה", וקרא "לו יקדה". ולפי הקרי והכתיב משתנה גם משמעו של "בבגדו בה"; לדעת ר' עקיבא, שהולכים אחר המקרא "אשר לו יקדה", נמצא שמדובר במי לקחה אדוניה לאשה, ולפי זה "בבגדו בה" הוא מלשון בגד. ואילו לדעת ר' אליעזר, שהולכים אחר מסורת הכתיבה, מדובר במי שלא יעדה אדוניה לאשה, ואם כן "בבגדו בה" הוא מלשון בגידה, שבגד בה אביה (ראה תוס' קדושין יח, ב ובריב"א שם).

אורה ההלכה **שלא יבוא רבילה וצחק** אסור להטיל מום בבכור, ואפילו לגרום לו מום אסור, כגון ליתן דבילה על גבי אונו כדי שיתלנה הכלב משם ויקטע אונו עמה, או שאומר לגוי להטיל בו מום. כברייתא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ב ה"ח. שו"ע יו"ד שיג, א).

שפירש טליתו עליה המקדש את בתו כשהיא קטנה, ונתאלמנה או נתגרשה — אינו יכול למוכרה, שאין אדם יכול למוכר את בתו לשפחות אחר אישות. כר' עקיבא. (רמב"ם ספר קנין הלכות עבדים פ"ד ה"יג).

רבי שמעון — דאמר צמתינתין יקיו על פי (שיש צו) [שהוא עושה] מוס, ולא קאמר דיחטט עליו. הלכה כרבי יהודה — צמסכת שנת (כג,א) דאמר: דבר שאין מתכוין אסור. הלכה כרבי שמעון — ולמה ליה מו לאשמעינן הכא? בלא גברי — גלא רב חייל ורב חנן. דברייתא — דאמר:

א אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלֹכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. מִתְקַיֵּף לָהּ רַב נַחְמָן בְּרַי יִצְחָק: הִי

רַבִּי שְׁמַעוֹן? אֵילִימָא רַבִּי שְׁמַעוֹן דְּמַתְּנִיתִין — עַד הַשְּׂתָא לָא אֲשַׁמְעִינָן שְׁמוּאֵל דְּבַר שְׁאִין מִתְּפִינִין מוּתָר? יְהֵא רַבִּי חֲזִיא בְּרַי אֲשֵׁי אָמַר רַב: הֲלֹכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַב חֲנִין בְּרַי אֲשֵׁי אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלֹכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. וְרַב חֲזִיא בְּרַי מְתַנִּי בְּלֵא גְבַרִי; רַב אָמַר: הֲלֹכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְשְׁמוּאֵל אָמַר: הֲלֹכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן! אֶלְא רַבִּי שְׁמַעוֹן דְּבַרִּיתָא. וְרַב שִׁישָׁא בְּרִיה דְּרַב אִידִי מְתַנִּי לָהּ בְּהַדְיָא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלֹכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּבַרִּיתָא.

ב משנה הצורם אוון בכבור — הרי זה לא ישחוט עולמית, דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים: נולד בו מום אחר — ישחוט עולמית. וימי קניס רבי אליעזר על מי שחוט עולמית, דברי רבי אליעזר.

ג גמרא ומי קניס רבי אליעזר לעולם? ורמינהי: מי שהיתה לו בהרת עליו.

במשנה זו לא ישחוט את הבכור הזה עולמית, אלא לתקן את הפה. ויחא נמי הכא, דאין מתכוין משום הטלת מום, אלא משום רפואה. ולהכי פריך: אמאי איצטרך ליה לשמואל לפסוק כרבי שמעון? דאפילו הוה אסר מטיל מום בבעל מום — הוה שרי הכא, משום דאין אלא לרפואה, ושמואל אית ליה דבר שאין מתכוין מותר. ומיהו אי אפשר לקיים פירוש הקונטרס, כדפרשית לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (שם). ונראה לפרש הכא דבתרי פליגי, דבברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום, שאחזו דם ביותר ואי אפשר לו להתרפאות בלא הקזה שלא ימות, כדאמר לעיל דאי שביק ליה מיית — דאז חשיב מום. ואפילו לא מיית נמי, כיון שלעולם לא יצא מאחזות דם אם לא יקניסו במקום שעושה מום — חשיב כבעל מום. והשתא רבי מאיר אסר במקום שעושה מום — דקסבר כו' "לא יהיה בו" — אפילו בבעל מום. וחכמים שרו משום דכתיב: "תמים יהיה לרצון", ובלבד שלא ישחוט על אותו מום, דגזר אטו היכא דלא עשית מום, דחשיב בתם, או אטו היכא דזיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין אתה עושה מום. ורבי שמעון שרי אף לשחוט, דלא גזר. ורבי יהודה אסר אף במקום שאין עושה מום, כדמפרש בפרק קמא דפסחים (יא,ב): דמתוך שאדם בחול על ממון, אי שרית במקום שאין עושה מום אתי למיעבד במקום שעושה מום. ובמתניתין היא פלוגתא אחרת, דרבי יהודה קאמר: בכור שאחזו דם, אפילו מת, אין מקיזין בשום ענין, כדפרישית. וחכמים אומרים: יקיו, פירוש: בין מת בין לא מת, ובלבד שלא יעשה בו מום, כלומר, שיזהר בהקזתו שלא יוכל לבא לידי מום כשיקזי סמוך לאוון או לניב שפתים או לחוטם. דקסבר דבר שאין מתכוין אסור. והיכא דלא מיית, דלא חשיב בעל מום — אסור. רבי שמעון אומר: יקיו אף על פי שהוא עושה מום — שהוא יכול לבא לידי עשיית מום, דדבר שאין מתכוין מותר. ולשון המשנה משמע ליה כמו שפירשנו, מדלא נקט "מקום שעושה בו מום" ו"מקום שאין עושה בו מום", כדנקיט בברייתא. ואם תאמר: וכיון דאחזות דם חשיב כמום שאין יכול להתרפאות בלא עשיית מום, אם כן לשחוט עליו! ויש לומר: דמדברנן אסור, דאתי לאיחלופי בתם. אי נמי, חשיב כמום [מום] עובר, שיש לו רפואה.

ומי קניס רבי אליעזר לעולם ורמינהי מי שהיתה לו — כמה שמעתתא מוכחא דצורם אוון על בכור קנסא הוא. ובסמך נמי קאמר: בהאי מומא קנסוה רבנן. ואפילו לרבא דאמר בפרק קמא דתמורה (ד,ב): מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד — לא מהני, מכל מקום הכא שרי האי בכור מדאורייתא, דהאי יש בו מום. והאי גברא טהור, דהא אין בו נגע כלל. ואם תאמר: דבספרי בפרשה "ראה אנכי" תניא: רבי אליעזר אומר כו' המטיל מום בבכור ואוכלו עובר, שנאמר: "לא תאכל כל תועבה". אלמא דמדאורייתא אסור! ויש לומר: דבסמך אשכחן ליה קנסא

מסורת הש"ס
ד. בבורות כהא, ושם סומנו מקבילות).
ה. משנה נעלים פיז מ"ה. עיין תוי"כ ויקרא יג, מו. ילק"ש תורה תקנב.

גרסות
אלא רבי שמעון דברייתא בכתי"מ ועוד: אלא הלכה כר' שמעון דברייתא.
הצורם אוון בכבור במשניות: **הצורם באוון בכבור** ובשי"מ: **הצורם אוון בכבור**.
לא ישחוט לא ישחוט במשניות: לא ישחוט לא ישחוט.
נולד בו מום אחר במשניות: כשיוולד לו מום אחר.

לשון
הצורם
פועל עברי זה אינו קיים במקרא אלא בלשון חכמים, ומשמעו לפגוע באוון או למשוך באוון. השורש הזה מוכר במשמעות הזאת גם בארמית, במובן גרימת חתך באוון.

הרי זה לא ישחוט את הבכור הזה עולמית, אלו דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים: אם נולד בו מום אחר לאחר מכן — ישחוט עליו. **ג גמרא** ושואלים: ומי קניס [והאם קונס] ר' אליעזר על מי שעבר עבירה, שיהיה אסור לעולם? ורמינהי [ומשליכים], מראים סתירה]. ממה ששנינו במשנה: מי שהיתה לו בהרת, נגע צרעת,

הרי זה לא ישחוט עולמית ואף אם שחט — לא יאכלנו (רש"י להלן עמוד ב). כמבואר מסוגיית התלמוד, מדובר בקנס שקנסו חכמים על העובר עבירה, ור' אליעזר וחכמים נחלקו עד כמה יש לקנסו. אבל מן התורה, גם אם עבר אדם עבירה — אין מעשה העבירה שנעשה בדבר אסור אותו, חוץ מדברים מסויימים, שזכרו במפורש בכתוב. והעירו בתוס' כי מן הספרי עולה שלדעת ר' אליעזר איסור תורה הוא, ששנינו שם כך, רבי אליעזר אומר: מנין לצורם אוון הבכור ואוכל ממנה שעובר בלא תעשה? תלמוד לומר: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, א).

אורה ההלכה
דבר שאין מתכוין דברים שמותר לעשותם בשבת, ובשעת עשייתם אפשר שתיעשה בגללם מלאכה האסורה, ואפשר שלא תעשה; אם לא נתכוין לאותה מלאכה — הרי זה מותר לעשותם. כר' שמעון, וכפי שפסקו שמואל ועוד. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"א ה"ה. שו"ע א"ח שלז, א).

הלכה כר' שמעון דברייתא בכור שאחזו דם — יקיו דמו לרפואה, ובלבד שלא יתכוון לעשות בו מום, ואם נעשה בו מום בהקזה זו — הרי זה נשחט עליו. כרבי שמעון במשנה ובברייתא, וכפי שפסק שמואל. והרא"ש (הביאורו הטור וה"ט"ז) פסק שאסור לשחוט על מום זה, וכחכמים. שלא פסק שמואל כר' שמעון אלא לענין דבר שאינו מתכוין. אבל לשחוט על מום זה, שהוא מום עובר — אסור, וכחכמים. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בבורות פ"ב ה"ג. שו"ע יו"ד שיג, ו).

הצורם אוון בכבור אסור להטיל מום בבכור. ואם עשה מום בידיו או בגרמתו — אין שוחטים אותו על מום זה, עד שיפול בו מום אחר מעצמו. כחכמים. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בבורות פ"ב ה"ז. שו"ע יו"ד שיג, א).

*אנקריני"ר מן הצרפתית העתיקה encrener — לחרוץ.

תוספות

אילימא רבי שמעון דמתניתין עד השתא לא אשמעינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר — תימה: אטו מי שרי רבי שמעון משום דאין מתכוין? הא אפילו במקום שאי אפשר שלא יעשה מום נמי שרי, [אף על גב] דעושה מום במתכוין, כדאמר לעיל דבקראי פליגי. ושרי, משום דכתיב (ויקרא כב): "תמים יהיה לרצון", אבל מטיל בבעל מום שרי. ובפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נו,ב), מפרש נמי טעמייהו מקראי. ולפירוש הקונטרס דלעיל בפרק "הלוקח בהמה" (כה,א), גבי שתי שערות של פרה שעיקרן מאדים וראשן משחיר, וקאמר רבי יוסי בן המשולם: גוזז במספרים ואינו חושש. ופירש

בקונטרס דחשיב אין מתכוין, משום דאין מתכוין לגיזה, אלא לתקן את הפה — ניחא נמי הכא, דאין מתכוין משום הטלת מום, אלא משום רפואה. ולהכי פריך: אמאי איצטרך ליה לשמואל לפסוק כרבי שמעון? דאפילו הוה אסר מטיל מום בבעל מום — הוה שרי הכא, משום דאין אלא לרפואה, ושמואל אית ליה דבר שאין מתכוין מותר. ומיהו אי אפשר לקיים פירוש הקונטרס, כדפרשית לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (שם). ונראה לפרש הכא דבתרי פליגי, דבברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום, שאחזו דם ביותר ואי אפשר לו להתרפאות בלא הקזה שלא ימות, כדאמר לעיל דאי שביק ליה מיית — דאז חשיב מום. ואפילו לא מיית נמי, כיון שלעולם לא יצא מאחזות דם אם לא יקניסו במקום שעושה מום — חשיב כבעל מום. והשתא רבי מאיר אסר במקום שעושה מום — דקסבר כו' "לא יהיה בו" — אפילו בבעל מום. וחכמים שרו משום דכתיב: "תמים יהיה לרצון", ובלבד שלא ישחוט על אותו מום, דגזר אטו היכא דלא עשית מום, דחשיב בתם, או אטו היכא דזיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין אתה עושה מום. ורבי שמעון שרי אף לשחוט, דלא גזר. ורבי יהודה אסר אף במקום שאין עושה מום, כדמפרש בפרק קמא דפסחים (יא,ב): דמתוך שאדם בחול על ממון, אי שרית במקום שאין עושה מום אתי למיעבד במקום שעושה מום. ובמתניתין היא פלוגתא אחרת, דרבי יהודה קאמר: בכור שאחזו דם, אפילו מת, אין מקיזין בשום ענין, כדפרישית. וחכמים אומרים: יקיו, פירוש: בין מת בין לא מת, ובלבד שלא יעשה בו מום, כלומר, שיזהר בהקזתו שלא יוכל לבא לידי מום כשיקזי סמוך לאוון או לניב שפתים או לחוטם. דקסבר דבר שאין מתכוין אסור. והיכא דלא מיית, דלא חשיב בעל מום — אסור. רבי שמעון אומר: יקיו אף על פי שהוא עושה מום — שהוא יכול לבא לידי עשיית מום, דדבר שאין מתכוין מותר. ולשון המשנה משמע ליה כמו שפירשנו, מדלא נקט "מקום שעושה בו מום" ו"מקום שאין עושה בו מום", כדנקיט בברייתא. ואם תאמר: וכיון דאחזות דם חשיב כמום שאין יכול להתרפאות בלא עשיית מום, אם כן לשחוט עליו! ויש לומר: דמדברנן אסור, דאתי לאיחלופי בתם. אי נמי, חשיב כמום [מום] עובר, שיש לו רפואה.

עיונים

עד השתא לא אשמעינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר ותמהו בתוס': הרי לפי מסקנת הגמרא לעיל, סבורים חכמים שבברייתא, וכן דעת ר' שמעון, שמקיים דם לבכור זה, משום שמן התורה מותר להטיל מום בבכור בעל מום. ואם כן אף במתכוין מותר הדבר! והסבירו כי בברייתא מדובר בבכור שאם לא יקיו לו דם ימות, והוא בעל מום גמור. ודווקא שם התירו חכמים ור' שמעון להטיל בו מום במתכוין, משום שאינו בכלל "תמים יהיה לרצון". אבל במשנה נחלקו בבכור שאינו עתיד למות מחמת שאחזו דם, ואין זה מום גמור, ובוה לא התיר ר' שמעון להטיל בו מום על ידי הקזה, אלא דווקא כשאינו מתכוין. ויש שהסביר מצד אחר, כי ר' שמעון חולק על דעת חכמים, והוא אסר להטיל מום בבכור שאחזו דם, גם במקרה שימות הבכור אם לא יעשה כן. שהואיל ומום זה יכול לעבור — גם במחיר של הטלת מום אחר — אין זה בכלל בעל מום שהתירה התורה להטיל בו מום. ולפיכך אין ר' שמעון מתיר לעשות זאת אלא בשאינו מתכוין (מהרי"ט אלגאזי ברעת הרמב"ם).

ר' שמעון דברייתא שלא רק שהוא מתיר להקזי דם בבכור, על מנת לרפאותו, כפי ששנינו במשנה. אלא הוא מתיר גם לשחוט על מום זה שעשה בו בידיו, מאחר שעשה כן בהיתר (רש"י). ולפירוש התוס' (ראה לעיל), הכוונה היא למקרה עליו מדובר בברייתא, בבכור שאחזו דם, והוא עומד למות מחמת כך, שר' שמעון מתיר לעשות בו מום במתכוין.

הצורם באוון הבכור והוא הדין לכל מום אחר, אלא שזו דרך פשוטה ומצויה, כמתואר במשנה להלן (ראה הון עשיר וקול רמ"ז על המשניות). ורש"י פירש כי מדובר בכהן, שהוא הבעלים של הבכור, והוא הנהנה מדבר זה, שהרי ישראל ממילא צריך ליתנו לכהן. ורבינו גרשום (להלן עמוד ב) כתב כי הוא הדין לישראל שעשה כן, במקרה של ספק בכור, שנשאר בידי הבעלים, שהרי איסורי הבכור עליו, ואינו נאכל אלא משיפול בו מום.

